

LITURGIJA MALIH GRUPA

1. Povijesni osvrt

Okupljanje u manjim grupama različitih slojeva ljudi nije na horizontu religioznog života ništa novo. Takva okupljanja poznajemo u svim religijama. Na poseban način prisutna su i u svijetu židovsko-kršćanske starine. Razlučujemo ih kao okupljanja na planu geografske i sociološke pripadnosti, kao i na planu obitelji. Već se Židovi u Starom zavjetu okupljaju na različite sastanke, koje možemo promatrati u svjetlu sinagoge i redovitih okupljanja u subotu; zatim obiteljske svečanosti obredne večere i pashalne gozbe. Različite tendencije na području života vjere starozavjetnog naroda Božjega pozna grupacije (kao npr. zajednice proroka, svećenika), a sigurno je vrlo rječit primjer različitih grupa ljudi koji se okupljaju oko učitelja (rabi!), koji znaju za specifični, njima svojstven molitveno-liturgijski život. Vrijedno je navesti i pojavu Esena, kumranske zajednice, koja je u tom pogledu prednjačila.

Novi zavjet i tradicija koja nam je zabilježena u novozavjetnim knjigama mnogo jasnije govore o liturgiji malih grupa. Doduše, još kod Ivana Krstitelja ne možemo zabilježiti izričit primjer liturgijskog života njegove grupe, osim ako se njegovo krštenje tako shvati. No, već Isus u tom pogledu pozna veliku važnost grupnog religioznog života u zajednici s jedinstvenom grupom svojih učenika. Isus uči svoje učenike molitvi (Lk 11, 2 s; Mt 6, 9 s) i oni su uvučeni u Isusovu molitvu u četiri odlučujuća momenta: kod krštenja (Lk 3, 21), prije izbora Dvanaestorice (Lk 6, 12), u momentu Preobraženja (Lk 9, 29) i u uputi za moljenje (Lk 11, 1).

U trenutku svoje agonije htio je Krist u svoju molitvu uvući i apostole, no to mu nije uspjelo.

Prototip svake grupne molitve i liturgije sigurno će ostati celebracija Isusove pashalne večere sa svojim učenicima. Već sama činjenica intimnosti toga sastanka govori o zakonima koji nas upućuju na predmet naše rasprave. Nemoguće je uklopiti u okvir Posljednje večere sav mogući krug onih koje je Isus poznao i koji su mu ostajali vječno zahvalni. Ograničio se samo na malu grupu ljudi, koja će kasnije postati jezgra drugih okupljanja u Crkvi. Ta grupa ljudi s druge strane nije izabrana na temelju neke obiteljske krvne veze, nego na principima ljubavi Božje koja se rasula u srca ljudska, i koja stvara nove veze među ljudima. Posljednja večera, koliko god prototip svake euharistijske celebracije, ostaje isto tako i model okupljanja ljudi po grupama u znaku dubljeg prijanjanja uz Krista i Evanđelje.

Povijest prve Crkve sigurno nije potpuno jednoznačna u tom smislu. No, ipak je vrijedno notirati mnogobrojna mjesta (posebno u Djelima apostolskim: 5, 12; 10, 9; 3, 1; 9, 40; 1, 14; 1, 24—26; 6, 4—6; 24—30), gdje vidimo kršćane u različitim situacijama života gdje se identificiraju kao Crkva u malom koja se znade zajednički moliti. Sigurno da dimenzije primitivne Crkve ne dopuštaju nekih izvještaja o masovnosti liturgijsko-molitvene prakse, no specifični okviri liturgijskog života (privatne kuće, obiteljski okviri) govore nam u prilog današnjeg razmišljanja o prednostima i pozitivnim stranama iskustva liturgije u malim grupama.

U povijesti liturgijskog života Crkve, ubrzo (već i prije Milanskog edikta 313. g.) poznajemo pomasovljivanje kršćanskog života, što ima kao posljedicu umanjene interesa za vertikalno kršćanstvo u vidu produbljanja života s Bogom u malim grupama, i isto tako i stvaranje izvanjskih normi koje će sve više i više postati jedine norme u vidu liturgijskog života. Gradnja crkvi (bazilike), uvađanje liturgijskog odijela, ulazak masa u kršćanstvo dovodi do umanjena ideala.

Upravo u to vrijeme vidimo i potrebu nekih ljudi da obnove kršćanstvo i usklade ga s prvotnim idealizmom upravo na taj način, što će se povući i živjeti najprije osamljeno (sv. Antun pustinjač), da bi se počele stvarati zajednice, tj. grupe (sv. Pahomije, Bazilije i dr.). Pojava redovništva odnosno monaštva toga vremena želi zapravo obnoviti iskustvo prvotne Crkve, koja je intenzivno živjela svoje jedinstvo s Kristom u okviru koji su bili daleko od svake masovnosti i površnosti.

2. Pastoralni osvrt

Na planu liturgijske obnove svjedoci smo iskrenog nastojanja pastira i vjernika oko oživljavanja liturgijskih slavlja u najrazličitijim situacijama i uz potpuno i aktivno učešće kršćana. Sama narav celebracije zahtijeva takvo sudjelovanje, a Crkva je to naglasila kako u liturgijskoj uredbi Drugog vatikanskog sabora (br. 14), tako i u Općem pristupu novog rimskog misala: »Euharistijsko slavlje, kao i svekoliko bogoslužje, obavlja se vidljivim znakovima, koji hrane, jačaju i izražavaju vjeru. Zbog toga veliku brigu treba posvetiti odabiranju i raspoređivanju onih osnovnih oblika što ih je predložila Crkva koji će, poštujući okolnosti osoba i mjesta, jače promicati djelatno i puno učešće, a tako i bolje odgovarati duhovnoj dobrobiti vjernika... Skladni naime raspored izvedba obreda mnogo pomaže duševnom raspoloženju vjernika da sudjeluju kod Euharistije« (br. 5 i 313).

Na pastoralnom planu mogu se danas sve očitije uočavati različita pristupanja pojmu i stvarnosti Crkve-zajednice, a da se to u isto vrijeme ne mora, niti ne bi smjelo međusobno protusloviti. Dok govorimo dakle o liturgiji u malim grupama, potrebno je barem donekle odrediti smisao riječi, kao i različite pastoralne pretpostavke da se takvom razmatranju uopće može pristupiti.

a) *Smisao riječi*

Sabrana Crkva je zajednica koja to postaje posebnim sazivom Božjim po Duhu Svetome, u vidu euharistijskog slavlja. Potrebno je dakle u tom sklopu i stav odgovora te uspostavljene zajednice u odnosu na Boga u Duhu Svetom.

- Mala grupa: to je brojčano uzeto okupljanje malog broja ljudi, a angažira se u vrlo kvalificiranoj euharistijskoj celebraciji uvijek u odnosu na šire slavlje velike zajednice.

I velika zajednica kao i mala grupa temelje se na upornom nastojanju da postanu Crkvom, tj. na činjenici da su zajedno u ime Gospodina Isusa u vjeri da bi čuli glas Duha Svetoga.

Teološki vjerujemo da posebno nakon Drugog vatikanskog sabora imamo vrlo opravdanih razloga da govorimo o Crkvi u odnosu na male grupe. Već uobičajeno prihvaćena evanđeoska istina o okupljanju u ime Isusovo na Saboru dobiva novu potvrdu kad je govor o malim Crkvama u vezi s biskupijama, župama, redovničkim zajednicama, obiteljima itd.

b) *Motivacije za euharistijsko slavlje u malim grupama*

Očito je da je mala grupa mjesto prepoznavanja i bratstva. Svaki pojedinac uzet je kao osoba u susretu s drugima, ljudi se bolje međusobno uočavaju, slušaju, poštuju i ljube. Svakom se pojedincu može znati ime, posebno pozdraviti, prihvatiti u njegovoj prisutnosti i intervencijama. U velikim skupinama sve je to manje moguće. Teže je uspostaviti osobne kontakte, ako su oni uopće mogući, lakše je previdjeti pojedince i utopiti se po zakonu inercije u tijek obreda i događaja, kako to već velika grupa ljudi po psiho-sociološkim zakonima diiktira. Međutim, da liturgijska zajednica postane zaista odraz prave Crkve, naroda Božjega okupljenog u vjeri i ljubavi, potrebno je zaista i na »horizontalnom« planu manifestirati jedinstvo u ljubavi i zajedništvo braće. Već unaprijed je jasno, da male grupe u tome vode ispred velikih liturgijskih sastanaka, budući da su lakše ostvarivi ti fundamentalni uvjeti zajednice okupljene na Euharistiju. Ne ulazeći u druge dimenzije opravdanosti i pastoralnih vrednota liturgijskih zajednica na planu okupljanja velikog broja ljudi, ovdje na poseban način naglašavamo pozitivne karakteristike i manjih grupa. One nose na sebi pečat blizine i razumijevanja. Imaju u sebi snagu koja zrači iskrenost angažiranja i pretvara malu skupinu ljudi u pravu zajednicu te time prerasta u Crkvu okupljenu oko stola Gospodnjeg. Prave »horizontalne« odnose zaista je moguće punije uspostaviti u takvim grupama gdje postoji jedinstvo učesnika u pjesmi, razmišljanju nad Riječju Božjom i u nakanama zajedničke molitve, u gesti pomirenja i lomljenja kruha, u radosti jedne čaše.

Jednako tako posjeduje mala grupa okupljena na Euharistiju silnu moć da neposrednije poveže proslavu spomen-čina Gospodnje večere i svakodnevnog života vjernika. Okviri su možda manje umjetno sakralni, a više spontano životni. Jasno je da kod toga moramo imati na pameti višestruke dimenzije liturgije. Liturgija želi biti proslava onoga što živimo, ali jednako tako liturgija želi biti i objava onoga što još ne živimo, manifestacija dubljeg i daljnjeg djelovanja Božjega. Ovo je potrebno spomenuti da se u ovakvom razmišljanju ne previde neki elementarni vidovi liturgije.

c) Uloga male grupe u odnosu na veliku zajednicu

Sigurno je da mala grupa dopušta tiješne svojevrsne međusobne odnose što nije moguće ostvariti među ljudima kod okupljanja, gdje se oni ne poznaju ili vrlo malo, a takav je slučaj u većini gradskih nedjeljnih župskih misa. Okupljanje dakle u manjim grupama odgovara više zahtjevima istinitosti zajednice kao znaka zajedništva, makar po sebi ne iscrpljuje svo bogatstvo otajstva Knista čemu bi liturgijska zajednica trebala biti sakrament. Recimo u manjim grupama manje je prisutna karakteristika katoliciteta, što bitno spada na kršćansku liturgiju.

Jednako tako na dan Duhova, gdje se Duh Sveti pojavljuje nad malom grupom u liturgijskoj aktivnosti, nad apostolima, otkriva se i dimenzija otvorenosti za svakoga koji hoće. Događaj koji potresa okupljene apostole nosi sa sobom nužno kao posljedicu otvaranje vratiju i naviještanje Riječi u vidu okupljanja svih ljudi u jedno.

Važno je dakle objediniti i shvatiti bitni odnos između šireg okupljanja i male grupe. Pojmovi integracije i kreativnosti bit će nam u tome od koristi.

1) Na planu integracije:

Neprestano vidimo u modernom životu sve veću i veću važnost što se daje malim grupama. Psihosociologija nam govori da se pojedinac može djelotvorno shvatiti kao član šire zajednice kad se u njezinu krilu smješta takva mala grupa. To pretpostavlja da mala grupa nađe svoje naravno mjesto unutar šire zajednice.

Na eklezijalnom planu mala grupa mora biti otvorena i u odnosu sa širim zajednicama koje tvore i strukturiraju Crkvu. Mala grupa mora svojim članovima pomoći da shvate vlastitu vrijednost nedjeljnog okupljanja gdje se nalaze vjernici različitog roda i socijalnog stanja te kao takvi svjedoče o jedinstvu i katolicitetu Crkve. Mala bi grupa dakle morala sa svojim osobnijim iskustvom Euharistije pomoći veliku zajednicu u vidu svjesnijeg aktivnog učešća.

2) Na planu kreativnosti:

Sigurno se može naglasiti da kreativnost u liturgiji nalazi svoje pravo mjesto istom poslije Drugog vat. sabora. Psihosociologija nas opet upozorava da ne tražimo od velikih skupina ono što nam one ne mogu dati. Očito je da se pravo mjesto kreativnosti nalazi u manjim grupama, a ne u velikim zajednicama.

Dvije se poteškoće treba na tom planu svladati: prva se tiče ravnoteže između onoga što nam je dano, institucijom osigurano na jednoj strani, i onoga što je spontano s druge strane. Spontanost i obred se ne bi smjeli nalaziti u odnosu oprečnosti, nego bi jedno drugo trebali upotpunjavati.

Druga se poteškoća odnosi na način kako će se stvoreno iskustvo na planu male grupe moći očitovati i komunicirati u skupštini crkvene zajednice. Vjerojatno je od delikatne važnosti ovdje uloga svećeničke službe: svećenik je opipljivi znak službe Crkve u vidu jedinstva svih vjernika i znak navezivanja za cijelu Crkvu.

d) *Slučajevi koji preporučuju euharistijsko slavlje u malim grupama*

Bez želje da ovo nabranje bude iscrpno i bez pretenzije da predvidi sve slučajeve, naglašavamo samo one koji su naglašeni u Uputi biskupske komisije za liturgiju u Francuskoj (vidi: *La documentation catholique*, 1559. — 15. mars 1970., str. 278—284). Slučajevi koji se tu nabrajaju kao najčešće mogući jesu slijedeći:

— kod skupova ili zasjedanja: rekolekcije, duhovne vježbe, zasjedanja članova nekih pokreta, skupovi kršćana, kršćani koji su zauzeti nekom posebnom akcijom ili istraživanjem, itd.,

— u izvjesnim zajednicama: zajednice s manjim brojem članova, male grupe formirane u velikim zajednicama (kolegiji, sjemeništa, itd.), ekipe misionara, itd.,

— u okviru neke pastoralne akcije koja se tiče posebnih situacija: kršćani na putovanjima, pastoral bolesnih (pričest bolesnika i poputbina), pastoralna briga za starije osobe, itd.,

— zbog bolje prilagodbe ritmu i strukturama modernog života: u okviru neke aktivnosti bloka kuća, susjedstva, nebodera, mjesne četvrti i sl., u okviru pastoralne brige oko slobodnog vremena, itd.,

— u seoskim predjelima: misa što se služi od vremena do vremena u kakvom zaselku, u vezi s aktualnim naporom okupljanja u vidu nedjeljne Euharistije,

— za mlade: oni osjećaju potrebu da se katkada grupiraju u manje skupine koje po homogenosti pomažu da bolje proslave Euharistiju te kod toga žele i mogu aktivnije i drugačije sudjelovati.

Ovakvim slučajevima mogli bismo dodati još niz mnogih drugih, adaptiranih prilikama vremena i mjesta. Paradigmatičko nabranje u gore navedenoj Uputi htjelo bi otvoriti vrata velikoj pastoralnoj šansi našeg vremena.

3. Sociološke opaske

Vjerujemo da neka okvirna razjašnjenja od strane sociologije mogu biti samo od koristi u ovom razmišljanju o liturgiji u malim grupama.

a) *Pojmovna razjašnjenja*

Sociološki se može govoriti o aglomeracijama ljudi pod tri vida:

— *mnoštvo* je veliki broj ljudi koji slučajno imaju neki zajednički cilj, a da ne postoji neka tijesna interakcija između članova tog mnoštva.

— *masa* je veliki skup ljudi vođena u jednom pravcu snagom dubljih doživljaja i osjećaja.

— *grupa* je izvjestan broj osoba s intenzivnim međusobnim interakcijama i zajedničkim ciljem što ga žele postići. Posjeduju isti sistem vrednota s normama za cijelu grupu, sve članove. Grupa pretpostavlja trajnost, podjelu uloga i ograničen broj članova.

b) *Elementi male grupe*

Ponajprije grupa mora biti *brojčano* ograničena i malena. Broj članova nije u neovisnosti od cilja grupe i mnogih drugih faktora. U pravilu ne bi smjelo biti više od 20 članova, a niti manje od 5 osoba. Ne manje od 5 članova, jer paradoksalno upravo u tako umanjenoj grupi postoji lakša mogućnost razdijeljenja i blokade s obzirom na komunikaciju. Ako ih je opet više od 20 članova, onda je teško zamisliti neku intenzivnu interakciju između članova te su podgrupe lako ostvarive i moguće.

Nadalje, *cilj* grupe mora biti jasan. Svi ga članovi grupe moraju poznati i to je egzistencijalno važno. Mora tu biti govora o preciznom cilju, a ne o nekom globalnom vidu.

Isto tako se trebaju pravilno odrediti i *uloge* unutar grupe u vidu postizavanja cilja. Svatko mora pridonijeti nešto, bilo specijalnim studijem, bilo osobnim naporima u odgovornoj spremnosti dijeliti zajednički napore i situacije.

Konkretno znači ne bi bilo dovoljno kad bi povodi jedne liturgije u maloj grupi naprosto bio:

— jer je u grupi interesantnije; ili

— jer nije tako dosadno, ili manje je hladno odnosno više je senzacionalno i neobično. Sve su to razlozi koji ne opravdavaju sastajanje po

grupama. Kod takvih sastanaka mora svatko biti osobno angažiran da ostvari liturgiju kao što to čini Crkva te tako dosegne izvor snage i života te iste Crkve kojoj pripada. I to treba biti posviješćeno svakom članu te grupe.

Bez daljnijega, potrebne su u takvoj grupi kod liturgije i neke *norme* (vidi slijedeći naslov), no već sa sociološkog stanovišta može se reći da je potrebno ostaviti više prostora slobodi nego obično. Od toga ovisi stabilnost i dinamizam grupe i dobro je povezati slobodu s rado prihvaćenim osnovnim normama.

c) *Stvaranje male grupe*

To nije lako. Grupa mora prijeći mučni put od mnoštva »ja« k osjećaju za »mi«. Mora prevladati osjećaj važnosti određenog trenutka (»sada i ovdje«) i proći kroz izvjesno čišćenje, roditi spontanost, nadvladati izvjesni intelektualizam i težnje k monolozima.

Konkretno za liturgiju bilo bi preuranjeno da se odmah slavi Euharistija, naprosto zato, što se nekoliko vjernika slučajno našlo zajedno. Potrebno je najprije upoznati ljudske odnose svakoga. Vrlo su važni prvi kontakti vjere, bez straha, u iskrenosti. Istom kad se prijeđu prve nesigurnosti i članovi se međusobno poznaju može se govoriti o pojašnjenju normi i uloga, a osjećaj »mi« postaje sve jači. Ljudi sve jasnije izražavaju međusobnu pripadnost i to na način grupne dinamike i simbolizma. To je vjerojatno momenat kad je ta ista grupa sposobna proslaviti Euharistiju.

4. Liturgijski pristup

Poći sa stanovišta da se grupna misa, ili čak kućna misa, proslavi na točno predviđeni kalup mise s velikim brojem naroda kod nedjeljne Euharistije posve je pogrešno. Liturgija i život moraju i na tom planu naći zajedničku stazu probijanja, gdje će vjerojatno specifičnosti ljudskog sastanka moći utjecati na liturgijski izraz pojedine grupe. Očito je opet, da život Crkve na poseban način izražava svoje jedinstvo i dinamiku u liturgijskom izrazu, te da to mora biti vidljivo i u slavlju pojedine grupe.

Crkva je i u liturgijskom zakonodavstvu uočila potrebu da kaže nešto s obzirom na slavljenje Euharistije u malim grupama. Već nam o tome govore i različiti slučajevi pastoralne naravi, koji predviđaju ili sugeriraju takve čine (npr. pastoral bolesnih i starih, pastoral djece, pastoral mladih, obiteljski pastoral). Neke brige Crkve su čak i službeno potvrdile mogućnost »grupnih« Euharistija, kao što je to recimo Uputa za mise uz sudjelovanje djece (usp. *La documentation catholique* 1645, od 6. siječnja 1974. 6—12).

Od službenih dokumenata koji se direktno tiču slavljenja Euharistije u malim grupama obazirat ćemo se na slijedeće:

1) Nacrt Instrukcije o misama u posebnim grupama, tekst koji nije bio publiciran, a posuđen je iz: A. Pouilly, *La liturgie domestica*, *Teologia y vida*, 1969, ss. 225—230. (Ja crpim podatke o tom nacrtu iz: J. — T. Maertens, *Les petits groupes et l'avenir de l'Eglise*. Centurion, Paris 1971.).

2) »Actio pastoralis Ecclesiae«, AAS 30. dec. 1969. p. 806 s.; cfr. *Doc. cath.* 1558. 1. mars 1970. p. 213—215, tj, *Uputa o misama za posebne grupe*.

3) »Les messes de petits groupes«. Note de la Commission épiscopale française de liturgie. 6. veljače 1970. To je osvrt i aplikacija francuske liturgijske komisije na odškrinuta vrata po službenom dokumentu iz Rima.

4) Uzet ćemo u obzir i neke pastoralne dokumente biskupskih konferencija Nizozemske, Francuske i Belgije te Sjedinjenih Država Amerike, koliko nam je to pristupačno kroz gore navedenu knjigu J. — T. Maertens-a.

a) *Nacrt upute o misama u posebnim grupama*

Naziv »posebne grupe« odgovara našem dosadašnjem rječniku »malih grupa«, samo što ovaj naziv »posebnih grupa« još više stavlja na vidjelo svu širinu pastoralnih potreba (male župske zajednice, misa u kući bolesnika, u kampu mladih, itd.), a ne nužno samo one grupe koje odgovaraju svim zahtjevima dinamike grupe. To će se osjetiti kroz cijeli nacrt.

Najprije se naglašavaju prednosti misa po grupama: produbljivanje kršćanskog života, veće duhovno i apostolsko angažiranje, međusobna izgradnja, promicanje župskog jedinstva.

No, pored toga načelno pozitivnog stava Rima pred misama po grupama, postavljaju se u nacrtu pravila koja bi htjela jako naglasiti brigu da se ne poremeti institucionalna veza s Euharistijom kao sakramentom jedinstva Crkve.

Br. 1: U nacrtu se pretpostavlja da sam biskup brižno ispita svaku situaciju i prosudi svaki slučaj za prikladnost celebracije.

Br. 2: Euharistijska će se celebracija dopustiti samo izvjesnim tipovima grupa: rekolekcije, kongresi, redovnički sastanci, pastoralna zborovanja, grupe koje su daleko od crkve, obiteljska grupa oko bolesnika ili mrtvog, — dakle za grupe koje se u nekim izvanrednim prigodama sastaju.

Br. 3: Takve celebracije trebat će se obično odvijati na nekom svetom prostoru.

Br. 4: Dopuštenje da se slavi Euharistiju izvan svetog prostora može biti izdano jedino po biskupu i to samo ako nema kapele i ako je dotično mjesto prikladno. Svakako postoji zabrana da se slavi Euharistija u spavaćoj sobi. (Teško je spojiti posljednju napomenu s mogućnošću slavljenja Euharistije uz bolesnika! ZL).

Br. 5: Bdjeti da ostane temeljno poštivanje izvjesnih načela o euharistijskom otajstvu: veza žrtve i gozbe, slavlje cijele Crkve a ne samo isključive grupe, neko sveto poštovanje u skladu s kultom latrije što ga dugujemo Euharistiji.

Br. 6: Doziva se u pamet osam osnovnih normi koje se tiču učešća vjernika: probuđivanje takvog učešća, mogućnost da gozbi prethodi određeno vrijeme razmišljanja i razmatranja nad Svetim pismom, poticaji celebranta što je dopušteno samo tijekom liturgije Riječi i prije euharistijske molitve, zabrana vjernicima da uskaču sa svojim razmišljanjima i intervencijama ili nečim sličnim toga stila, slobodan izbor tekstova za čitanja, ali uzetih iz potvrđenog lekcionara za liturgijsku službu, čitanje Evanđelja rezervirano je za svećenika, naglasak u homiliji na univerzalno značenje žrtve mise, proširenje molitve vjernika, gdje se pored generalnih nakana može dodati i neke posebne nakane.

Br. 7: Zabrana pričesti pod obje prilike ako se Euharistija slavi u kući; zabrana da se primi hostiju na ruku (sic!).

Br. 8: Glazba i pjevanje neka bude u skladu sa svetošću obreda i pobožnošću učesnika.

Br. 9: Adaptacije koje se dopuštaju za mise u pojedinoj grupi ne mogu se proširiti za mise velike zajednice vjernika.

Br. 10: Postoji zabrana da se takve mise služe nedjeljom. Osim dopuštenja biskupa celebrant mora isto tražiti i od župnika mjesta koji će to izvijestiti biskupu. Na snazi ostaje euharistijski post, što onda zabranjuje Euharistiju nakon gozbe. Ako se uz Euharistiju nadovezuje gozba, neka se to ne učini na istom stolu. Treba se upotrebiti beskvasni kruh istog oblika kao i u službenim celebracijama (Upada u oči nespretni naziv »služben«! ZL). Neka se to nikad ne čini u punoj noći. Neka se ne isključi iz toga strane osobe koje se žele pridružiti!

Br. 11: Ostaje se isključivo kod tekstova misala za molitve i za čitanja. Treba se poštivati propise o pokućstvu i o uobičajenoj odjeći, i to bez iznimke. Isto tako vrijede i propisi o gestama koje se predviđaju za redovite mise.

Izvjesni stav nepovjerenja sa strane nacрта što ga nalazimo ovdje vidi se i iz zaključka: »Sigurno je da ima danas dosta onih koji se osjećaju ažurnima jedino ako eksperimentiraju liturgijske novosti, katkada čudnovate ili ako zamišljaju proizvoljne forme liturgijskih celebracija; neka dakle svećenici, kako svjetovni tako i redovnici, zabrinuti za pravo dobro vjernika, dobro znaju da jedino velikodušna i nepokolebiva vjer-

nost volji Crkve, izražene u njezinim uputama, normama i strukturama, može osigurati trajni i posvećujući pastoralni uspjeh. Sve što se od takve orijentacije udaljuje, pa i uz prividnu privlačivost, završit će konačno time, što će uznemiriti vjernike i do ispraznosti omalovažiti svećenički ministrij.«

Ovaj nacrt moramo svakako u tom smislu i promatrati i komentirati. To nije još službeni izgrađeni dokumenat. Donosimo ga samo zato da bolje možemo uočiti neke pojedinosti, koje su u konačnoj Uputi bile dotjerane, ispravljene ili promijenjene.

Svakako je pozitivno u tom nacrtu već opća nakana priznati pastoralnu plodonosnost misa u malim grupama za produbljenje i veće angažiranje vjere te za učvršćenje pripadnosti Crkvi. Interesantno je upravo ovo zadnje: učvršćenje pripadnosti Crkvi. To je najdiskutiranija točka u diskusijama o svrsishodnosti takvih pastoralnih pothvata. Vrijedno je spomena i nastojanje da se na taj način omogući vjernicima učešće na planu života.

No, izgleda ipak da već ovaj tekst zanemaruje neke osnovne datosti Drugog vatikanskog sabora: tu se ne radi na totalnoj uniformnosti. Izgleda kao da se uopće nije uzelo u obzir sve učestaliju praksu nakon Sabora: poziv na kolegijalnost biskupa. Zanemaruje se rad i traženje, pokušaji i praksa na planu biskupskih konferencija širom svijeta, i u Rimu se stvara dokumenat koji na neki način želi upravo i tu zabremzati već odobrene načine liturgijskog izražaja na tom planu. A ipak, čini se da su biskupske konferencije prikladnije da konkretnije vide situaciju terena i izrade praktična rješenja kao i da za ono što se treba u Rimu odobriti, to i ostvare. Usporedi u tom smislu slijedeće točke saborskih dokumenata: Liturgijska konstitucija br. 44; Dogmatska konstitucija o Crkvi br. 23; Dekret o biskupskoj službi br. 37—38.

Jednako tako izgleda da ovaj nacrt ne odgovara u potpunosti niti duhu dokumenta što je izišao tek mjesec dana ranije) Opća uputa za misu, 3. travnja 1969.). Taj naime dokumenat pozitivnije tretira neka traženja i pokušaje, posebice obred pričesti. Jednako tako osjeća se neka načelna nepovjerljivost prema svim novotarijama. Opaska u tom smislu u ovom dokumentu svakako nije na mjestu ako se želi naglasiti ozbiljnost službenog dokumenta.

b) Definitivni tekst Upute za mise u posebnim grupama

Nastao je na temelju mnogobrojnih opaski i ispravki episkopata. Pojavio se 1970. godine, no datiran je u svibnju 1969. godine. Evo nekih najvažnijih promjena (nisu nažalost mnogobrojne) u onom redosljedu, kako je donešen gore u nacrtu.

1. Ne zahtijeva se više intervencija biskupa u ispitivanju svakog slučaja. Episkopat naime misli da bi bilo nemoguće ispitivati neprestano

svaki slučaj i da mogu članovima svog prezbiterija pokloniti povjerenje Naglašava se jače potreba da se zaista razmišlja o pastoralnoj potrebi nekog drugog tipa religiozne celebracije. Euharistija ne mora biti uvijek jedina mogućnost! U načelu dobro je o tome misliti. Za Euharistiju pojedina grupa mora iznutra sazoriti, otvoriti se. Svakako je istina da su mogući najraznovrsniji vjerski sastanci. Jedino je istina, da taj dodatak ne pokazuje neko preveliko službeno povjerenje samim misama (a o tom se tu radi!) u malim grupama.

2—3. Nije donesena nikakva promjena. Isto nabranje grupa koje su predviđene.

4. Tek je mala modifikacija unesena: i viši redovnički poglavar može podijeliti takvu punomoć.

5—6. Nema promjene. Tek mala nijansa u vezi s izrazom o Euharistiji koja očituje kult latrije prema Bogu. S druge strane to znači da se i dalje ostaje protivnik prema intervencijama laika u hodu liturgije. Jednako tako ostaje se kod razlikovanja između prethodne diskusije (makar to bilo i razmatranje) i liturgije Riječi.

7. Što se tiče pričesti ipak se popravljiva stav i dopušta ono što je već rečeno i u Uvodu u rimski misal (br. 240—243). Protivi se uvijek pričesti pod obje prilike, ako se misa služi u privatnim kućama.

8—9. Tekstovi ostaju nepromijenjeni.

10. Ovaj broj ostaje pri svojim zabranama, koje na momente začuđuju. Ne smije se slaviti Euharistiju u posebnim grupama nedjeljom. No, pritom su mnogi biskupi primijetili da upravo grupe koje dolaze u obzir za takve posebne mise često puta mogu jedino ostvariti sastanak na koncu radnog tjedna, dakle subotom i nedjeljom. Nadalje, traje zabrana slavljenja Euharistije u punoj noći. Ali, lako je moguće da se vjernički sastanci, često puta mogući samo naveče, produže duboko u noć. Izgleda malo prenaplašena uloga župnika župe u vidu obavještavanja svećenika koji saziva sličan euharistijski sastanak. Postoji u Crkvi već i institucionalno organizirani rad koji ne pozna nužno administrativne granice pojedine župe, i nije logično da takvi svećenici, koji s druge strane posjeduju povjerenje i punomoć Crkve za svaki slučaj traže odgovarajuće dopuštenje. Neobična je i zabrana služiti se istim stolom za Euharistiju i za redovito blagovanje. To je zato da se jasno razluči Euharistija od gozbe ili večere. No, nije li to pretjerano. Kod bogatijih obitelji moguće je zateći posebni stol za Euharistiju, ali kod prosječnih i siromašnijih to je sigurno nemoguće. Ispada kao da u potpunosti nisu otklonjeni svi znakovi klasnih razlikovanja u liturgiji kao što to predviđa Liturgijska konstitucija Drugog vatikanskog sabora (br. 32). Isto tako se inzistira na kvaliteti i formi euharistijskog kruha, kao što ga imamo u svim redovitim liturgijama.

11. Ostaje potpuno nepromijenjen zajedno s nešto vrlo malo ublaženim završetkom.

Teško je u ovakvim formulacijama vidjeti neko senzacionalno otvaranje vratiju prema nekom novom tipu liturgije, kao što izgleda zahtijeva život ljudi danas sve više i više. Previše je naglašena forma koja je gotovo u potpunosti identična liturgijama velikih vjerničkih zajednica.

Nadalje, s obzirom na tipove takvih grupa, uvijek se pomišlja na slučajna sastajanja ljudi, a ne uzima se u obzir pojedine grupe koje bi u dinamici međusobnog života htjele i liturgijski izraziti zajedništvo i to ne slučajno, nego češće. Takve grupe su npr. već poznate »bazične zajednice« kršćanskih sredina, koje po svojoj unutarnjoj dinamici traže i najvrsniji izraz svog jedinstva: Euharistiju.

Jednako tako možemo se zapitati i o temeljima sakralizacije danas! Sigurno je da osjećaj svetoga mora biti prisutan u liturgiji. No, ne vidimo li već jasno u primjeru Krista, koliko je on namjerno htio na pravu stranu okrenuti naglasak svetoga: on desakralizira mjesta, vrijeme i predmete, da bi proglasio personalistički karakter novosti »svetoga«. Hram više nije »sveto mjesto«, nego ga u potpunosti zamjenjuje zajednica vjernika (usp. Iv 6,56; 15,4—5; 1 Kor 6,19—20).

c) Neke važnije biskupske direktive

Držat ćemo se i ovdje rasporeda službenog dokumenta i u tom svjetlu obzirati se na neke reakcije biskupskih konferencija ili liturgijskih komisija po svijetu.

1. Formulacija o prikladnosti euharistijskog završetka različitih sastanaka potpuno je u skladu života dinamike grupe. Ne mora svaki sastanak nužno završiti Euharistijom. Postoje i različiti drugi načini razgovora, molitve, okupljanja, koji mogu katkada bolje odgovarati zrelosti pojedine grupe.

2. Kad se govori o različitim grupacijama, rimski dokumenat se više drži kriterija slučajnih sastanaka i izvanjskih okolnosti. Kod biskupskih dokumenata vidimo češće svraćanje pažnje na sociološke temelje grupa: kako s obzirom na dinamiku grupe i interpersonalna logika ljudskog sastajanja, tako i s obzirom na veličinu grupe (kao primjer usp. Dokument francuske biskupske komisije za liturgiju, Doc. cath. 1559, str. 279). Tu su više naglašeni unutarnji zakoni ljudskog sastajanja. Bez daljnega da je prisutna i opasnost »elitizma«.

3. — 4. Pored strogosti s obzirom na mjesto celebracije u rimskoj instrukciji, možemo navesti Opću uputu za misu (br. 253) budući da ista ne traži dopuštenje Ordinarija za prijelaz od nekog svetog mjesta u neko drugo prikladno mjesto. Nije čudo zato što francuske upute ne naglašavaju to.

5. Što se tiče veze između malih grupa i univerzalne Crkve, sve su da se doživljeno bratstvo u sklopu male grupe može promatrati kao upute različitih lokalnih biskupskih konferencija ili komisija suglasne,

najjača garancija da će netko dublje shvatiti i svoju pripadnost Crkvi. Jednako tako naglašavaju biskupske upute u Holandiji da Euharistije u malim grupama, podižući bitne veze među ljudima u istoj vjeri, pouzdanju i ljubavi, sigurno ne predstavljaju opasnost da se drugačije shvati euharistijsko otajstvo.

6. Modifikacije i dopuštenja, koja u ovoj točki, koliko god bila brojna (a—h), ne predstavljaju neku veliku novost, i dosta sputavaju punopravno aktivno učešće kod takve liturgije. Francuska uputa u tome ide daleko dalje (usp. Doc. cath. — prema podacima gore navedenim). To se očituje u mogućnosti sudjelovanja laika kod liturgije Riječi, različitim sugestijama za prilagođavanje molitava prema potrebama momenta i grupe, itd. Ipak povrh svega toga mora biti značajno mjesto dano svečanoj proklamaciji Riječi Božje.

7. Što se tiče pričesti, lokalne upute biskupskih konferencija i komisija ne dijele s rimskim dokumentom strogost u vidu pričesti pod obje prilike. Naprotiv, u tom okviru, uz prikladnu katehezu, vrlo je poželjno pružiti pričest pod obje prilike (usp. o tome Uputu o pričesti pod obje prilike; isto i: Francusku uputu o liturgiji u malim grupama, praktične upute br. 38 i 39).

10. Francuska uputa i u pitanju dana zahvaća u šire mogućnosti. Direktno računa na mogućnost da se slične celebracije ostvare i nedjeljom (usp. br. 31).

Iz nekih elemenata koje smo mogli zapaziti u gore navedenim podacima možemo uočiti neke zajedničke točke: Euharistija je sakrament, djelo Krista. Kao takav nije nužno uvijek završnica dinamike grupe. Euharistija tvori Crkvu i to bi se jednako trebalo osjećati u sklopu svake grupe; izbjegavati treba dakle svaku natruhu geta ili separatizma.

U dokumentu iz Rima osjeća se nakana da se bitno razlikuje redoviti život grupe od euharistijskog sastanka. Različiti biskupski interventi svjedoče radije o potrebi nekog kontinuiteta između ta dva elementa.

Zaključak

Gledajući pokušaje koje nalazimo u službenim dokumentima, moramo registrirati da liturgija malih grupa više nije tabu liturgijskog života Crkve i granični, neistraženi i nepoželjni vid crkvene djelatnosti. Najveća pozitivnost ovih dokumenata je upravo u tome, što jasno daju do znanja da Crkva u skladu s načinom života i rada vjernika priznaje zakonitim i takav izražaj liturgijskog života.

No, u tim dokumentima moramo uočiti neprestanu poteškoću između onoga što se izreklo i onoga što bi se još htjelo i trebalo izreći. Očito je da direktive još uvijek ostaju izvan onoga što zahtijeva izvjesna zrelost u zajedništvu i kreativnosti malih grupa. Teško je zamisliti vjerni izraz interpersonalnih produbljiivanja u traženju vjere u maloj grupi u

suočenju sa strogim i samo adaptiranim zakonima liturgije predviđene za velike nedjeljne zajednice. Jednostavnim adaptacijama teško se može udovoljiti svim opravdanim nastojanjima intenzivnijeg vjerskog života unutar malih grupa.

Pozitivna iskustva takvih sastanaka malih grupa ne dopuštaju da se olakim generaliziranim sudovima negativno ispolji sumnja i nepovjerenje svećenicima, koji su pozvani da ispituju prikladnost i stvore atmosferu takvih euharistijskih sastanaka. Vjerujemo da je svako pospješivanje takvog vjerskog života u skladu sa znacima ovoga vremena u kojem živimo i pridonosi cjelovitom obnoviteljskom poletu postkoncilske Crkve.

NOVO KOD HKD SV. ĆIRILA I METODA

DANICA 1976, *hrvatski katolički kalendar* (knjiga). Najrašireniji kalendar među Hrvatima katolicima »Danica« za 1976. god. na 224 stranice u lakiranim višebojnim koricama donosi: članke religioznog karaktera, poseban prilog za djecu i za Hrvate izvan domovine, članke iz hrvatske povijesti s crtežima hrvatskih knezova i kraljeva; članke o kulturno-povijesnim znamenitostima širom domovine, mnoštvo pjesama i pripovjedaka, gospodarski prilog s pregledom sajмова i dr. Cijena 30 din.

Uz »Danicu« (knjigu) i Zidni kalendar HKD sv. Ćirila i Metoda izdalo je za 1976. god. i *Džepni kalendar »Danica«*. Uz uobičajene kalendarske i astronomske podatke Džepni kalendar »Danica« za 1976. god. donosi i crteže hrvatskih knezova i kraljeva popraćene kratkim bilješkama. Na naslovnoj stranici: spomenik kralja Tomislava. Cijena 4 din. Narudžbe: HKD sv. Ćirila i Metoda. Trg kralja Tomislava 21, 41000 Zagreb.